

kustaessaan työntekijät ”mieluummin valitsevat kodikkaan vanhan siirtomaa-ajan hotellin kuin uudemman modernin hotellin” (s. 281–282). Johanssonin kuvauksessa on kauhistelun makua. Myös kauhistelusta toiseuttaa kohdettaan: hyväntehtäjät ovatkin paheellisia, oikeita kolonialisteja, eivätkä jaloin motiivein liikkeellä! Johanssonin kritiikissä on haikailua vanhojen hyvien aikojen perään. Pyyteettömyysvaatimus on ongelmallinen. Mikään auttaminen ei ole pyyteetöntä vaan palvelee aina myös auttajan omaa tarvetta. Mitä tietoisempi auttaja on omasta ”auttajan varjostaan” ja mitä vähemmän auttamistyötä romantisoidaan, sitä paremmin hän voi suoriutua työstään.

Lopuksi: Olen työskennellyt sekä pienessä matalan kynnyksen toimipisteessä Helsingissä että nyt SLS:n palveluksessa Hongkongissa. Vaikuttaminen, viestintä ja katkeamaton apu ovat molempien toimijoiden keskiössä. Ruokajonot paikkaavat suomalaisen yhteiskunnan tuottamaa epätasa-arvoa, turvaverkkoa viritetään eri tavoin täällä Kiinassa. Turvaverkkoja tarvitaan rakenteellisen kritiikin lisäksi. Frank Johanssonin tärkeä puheenvuoro avaa toivokseni laajaa keskustelua auttamisen suunnasta ja mahdollisuuksista sekä meillä että maailmalla. Yhteiskunnan polarisaation ja populismin näkökulmasta on tärkeää, että auttamisen ammatillaiset tekevät kriittisiä huomioita sekä eriarvoistavasta järjestelmästä että omasta toiminnastaan.

ILSE PAAKKINEN
TEOL. TRI

FRANÇOISE MIRGUET An Early History of Compassion: Emotion and Imagination in Hellenistic Judaism. Cambridge: Cambridge University Press 2017. 271 s.

Miten kohdata toisen ihmisen tuska ja vastata siihen? Arizonan yliopiston professori Françoise Mirguet’n uunituore teos erittelee, kuinka myöhäisantiikin kreikankieliset juutalaiset yhteisöt omaksuivat ja tulkitsivat uudelleen käsityksiä säälistä ja myötätunnosta. Analyysi pohjautuu valitun termirykelmän tarkasteluun lähteissä, joihin lukeutuu niin filosofisia kirjoituksia kuin raamatuntekstien uudelleen kirjoitettuja versioita. Tutkimuskysymyksen kannalta erityisen olennaisia ovat kreikan termit *eleos* ja *oiktos*, jotka viittaavat tuskaan, jota henkilö tuntee kohdatessaan toisen ihmisen kärsimyksen. Tarkastelun alla ovat myös harvinaisempi termi *sympatheia* ja sananmukaisesti sisäelimiin viittava *splankhna*.

Mirguet’n analyysi ei ole puhtaan kirjallinen, vaan hän pyrkii ymmärtämään laajemmin niitä varoja, jotka kreikankielinen juutalaisuus löysi emootioista. Mirguet ei vertaile juutalaisia ja kreikkalais-roomalaisia lähteitä, vaan lukee eri taustoista peräisin olevia ja eri kirjallisuuslajeja edustavia tekstejä yhdessä ymmärtäen ne aikakauden yhteisen ”mielikuvituksen” moninaisina ilmauksina. Tavoitteena on kertoa sääliä ja myötätuntoa koskevan diskurssin tarina. Hankkeen historiallinen komponentti on ilmeinen, mutta kyseessä on – teoksen otsikosta huolimatta – pikemminkin kertomus (story) kuin historia (history). Lisäksi Mirguet painottaa, että hän ei pyri kaivamaan esiin myötätunnon ”alkuperää”, sillä emotionaalinen innovaatio ei koskaan ole muista kulttuurisista prosesseista irrallaan tapahtuva intuitio. Sen sijaan tutkimuksen keskiössä on kysymys siitä, kuinka monitahoinen

juutalainen yhteisö rakensi oman emotionaalisen kuvastonsa eri lähteistä ja manipuloi emootioita sopeuttaessaan oman identiteettinsä vallitseviin olosuhteisiin. Miten vähemmistökulttuuri ilmaisi eroavaisuutensa suhteessa valtaa pitäviin ryhmiin ja samalla muokkasi omaa diskurssiaan vallitsevia moraalikäsitteitä vastaavaksi?

Tutkimuksen kehysten tarjoaa emootioiden historia. Mirguet alleviivaa, että sosiaalisina konstruktioina emootiot muuntuvat ajan kuluessa, kun yhteisöt joko luovat ne uudelleen tai hukkaavat ne. Emootioiden historia on siten myös diskursioiden historia, aatteiden ja normien historiaa. Lisäksi emootioilla on vahva ruumiillinen ulottuvuus, koska ne vaikuttavat kehoihin ja liikkuttavat niitä sekä yksilöiden että kollektiivien tasolla. Kuvitteellisuudella (”l’imaginaire”) puolestaan on keskeinen rooli emootioiden luomisessa ja tuottamisessa. Koska valitut kirjalliset lähteet juontuvat aikakaudelta, jolloin juutalaisilla yhteisöillä oli vähän tai ei lainkaan poliittista valtaa, emootiot voivat liittyä myös poliittisesta vallanalaisuudesta selviytymiseen.

Ensimmäinen pääluke erittelee vallan ja haavoittuvuuden välistä dynamiikkaa. Tämä on olennaista, sillä myötätunto perustuu epätasapainoiseen suhteeseen kärsijän ja (samasta tuskasta osattoman) katsojan välillä. Mirguet analysoi, kuinka juutalaiset kirjoittajat hyödynsivät emootioita oman kirjallisen perintönsä rekonstruomisessa ja projisoivat myötätunnon Israelin esi-isiin. Josefuksen teksteissä (Ant. 1–11) myötätuntoa kokeva henkilö pitää itsensä erossa kärsivästä emootion kautta, kun taas Sebulonin testamentti kuvaa, kuinka toisen tuska tuo yksilön minuuden kosketuksiin sen oman tuskan kanssa. Emootiolle on siten kaksi vastakkaista mutta toisiinsa liittyvää puolta: toisen tuskasta liikuttuminen sisältää ajatuksen oman haavoittuvuuden myöntämisestä, mutta samalla emootio korostaa katsojan etuoikeutta, val-

taa ja ylemmyyttä suhteessa kärsijään. Voimaantuminen ja haavoittuvaisuus eivät kuitenkaan sulje toisistaan pois, vaan muodostavat saman dynamiikan kaksi puolta, kuten käy ilmi Filonin teksteistä.

Toinen luku kartoittaa juutalaisen emootiodiskurssin syntyä ja sitä, kuinka käsitys säälistä löysi tiensä kreikankielisiin pyhiin kirjoituksiin käännösprosessin myötä. Emootiot ovat yleinen motiivi kreikkalaisessa kirjallisuudessa aina Homeroksesta lähtien, kun taas heprean kielessä ei ole emootiota merkitsevää yleistermiä eikä heprealaisessa Raamatussa tarkasti määriteltyä emotionaalista maailmaa. Sen tekstit kyllä kehottavat ottamaan kärsimyksen vakavasti ja vastaamaan siihen, mutta ne eivät ilmaise vastauksia toisen ihmisen tuskaan puhtaina emootioina. Kreikankielinen Septuaginta sen sijaan mahdollisti uudenlaisen käsitteellistämisen, joka on lähempänä modernia käsitystä emootioista. Sellaisia kreikan termejä kuin *eleos* ja *oiktos* ei kuitenkaan vain omaksuttu, vaan niitä sovellettiin luovasti uusiin asiayhteyksiin ja tulkittiin niissä uudelleen. Antiikinjuutalainen käsitys säälistä ja myötätunnosta on siten luonteeltaan hybridi, sillä se syntyi kreikkalaisen kulttuurin kanssa käydyn vuorovaikutuksen seurauksena.

Kolmas luku tarkastelee, kuinka sääliin liittyvä valtahierarkia risteää muiden eroavaisuuksien (esim. sukupuoli, terveys, vauraus, poliittinen asema) kanssa. Mirguet osoittaa, että myötätuntodiskurssi ei koske vain oikeuksista osattomien huolenpitoa, vaan ilmentää juutalaisten yhteisöjen monenlaisia huolia. Ensinnäkin se nostaa esiin juutalaisten oman aseman epävakauden. Esimerkiksi Sirakin kirjassa toisista huolehtiminen oikeutetaan toiminnan suomilla (sosiaalisilla) palkinnoilla. Toiseksi lähteet paljastavat, että etuoikeutettu asema on myötätunnon harjoittamisen edellytys, mutta sitä seuraa vaarallisen läheinen suhde kärsimykseen. Tämä ruumiillistuu Tobitin kirjan ja Jobin testamentin päähen-

kilöissä, joissa säälisuhteen molemmat osapuolet on punottu yhteen. Kolmanneksi esillä on sukupuoli, sillä molemmat roolit sääliin perustavassa suhteessa voidaan yhdistää naiseuteen. Sirakin kirjassa myötätunto tukee (miespuolisen) toimijan asemaa, kun taas useat muut lähteet kuvaavat säälin maskuliinisuutta heikentäväksi kokemukseksi. Diskurssin sukupuolittuneisuus on kiintoisa seikka myös poliittisen vallanalaisuuden näkökulmasta, koska voimistuva roomalainen ideologia, jonka mukaan miespuolinen imperiumi hallitsee naispuolisia kansoja, tuotti pelkoja juutalaisten miehisyyden menettämisestä.

Neljäs luku käsittelee säälin ja myötätunnon potentiaalia luoda ja horjuttaa ihmisten välisiä yhdysiteitä: yhtäältä nämä emootiot näyttävät rakentuneen aiemmille suhteille, toisaalta niitä tunnettiin yhteisön ulkopuolisia ihmisiä kohtaan. Emootio saattaa elävöittää jo olemassa olevaa sidettä. Esimerkiksi Tobitin kirjassa säälin harjoittaminen edesauttaa diasporaryhmän muodostumista. Myötätunto toimii tällöin mukaan ottamisen välineenä, joka luo yhteenkuuluvuuden tunteen. Toiset lähteet taas yhdistävät säälin ja myötätunnon ihmisluonnon spontaaniin tarmoon ja luonnolliseen impulssiin. Emootio tuo ”toisen” lähemmäs kokijan minuutta ja luo solidaarisuutta. Juutalainen identiteetti muovautuukin kahdella eri tavalla. Myötätunnosta oli tullut pyhien tekstien kääntämisen myötä selvästi ilmaistu osa juutalaista identiteettiä; esi-isistä tehtiin myötätunnon perikuvia ja sääli projisoitiin Mooseksen lakiin. Myötätunto nähtiin siten osana juutalaisen lain täyttämistä, mutta se teki samalla juutalaisesta minuudesta ”maailmankansalaisen”. Koska säälin harjoittaminen vahvisti yksilön kuulumuutta niin juutalaiseen kuin laajempaan ihmiskuntaan, emootio loi mahdollisuuden määritellä minuuden rajat uudelleen.

Viides luku osoittaa, kuinka juutalaisten kirjoittajien esittämä vaa-

timus kokea sääliä ja myötätuntoa korostaa juutalaisten yhteisöjen tai ainakin niiden älyllisen eliitin aktiivista roolia oman aikansa ”globaalin” kulttuurin tuottamisessa. Vallitseva roomalainen kulttuuri tarjosi vähemmistöille väylän globaaliin ympäristöön, joka loi paineen omaksua enemmistön ihanteita. Huolta kaikista ihmisistä käytettiin Rooman laajenevan vallan oikeutuksena, mutta diskurssin syntyolosuhteet tekivät siitä hybridin alusta alkaen, sillä sitä jouduttivat myös toisensa kohtaavien kulttuuristen ryhmien todellisuudet. Säälin avulla juutalainen vähemmistö sovitti itsensä laajempaan keisariajan ympäristöön. Passiivisen omaksumisen sijaan kyseessä oli kekseliäs uudelleen tulkinnan prosessi, jossa näkyy vähemmistön aktiivinen toimijuus; kopioinnin sijaan juutalaiset kirjoittajat omivat ja muunsivat dominoivia diskursseja. Olemuksellisia luku- tapoja on vältettävä, sillä jaotellut juutalaiseen, kreikkalaiseen ja roomalaiseen ovat olemassa vain keinoitekoisina abstraktioina.

Mirguet’n luova tutkimus ilmentää, kuinka ihmisluonnon eri osat alueet eivät ole samoja eri asiayhteyksissä. Myös emootiot ovat kulttuurien tuotteita, jotka riippuvat vallitsevista oloista ja toimijoista – ja siten valtasuhteista ja toisiinsa liittymästä historioista, kuten Mirguet asian esittää. Tämä moninaisuus näkyy antiikin juutalaisissa lähteissä, joissa sääli ja myötätunto edustavat varsin eri asioita. Kyseiset emootiot voitiin esittää joko spontaanina impulssina ja ruumiillisena tunteena, kaikkiin ihmisiin ulottuvana, kultivointia vaativana hyveenä tai Mooseksen lain ohjenuorana ja jumaluuden määreenä.

Säälin ja myötätunnon läsnäolo juutalaisissa teksteissä kertoo kreikkalaisen enemmistökulttuurin kohtaamisesta ja sen ajatusrakennelmien vaikutuksesta juutalaisuuteen. Juutalainen diskurssi ei kuitenkaan ole kreikkalaisen kulttuurin imitointia, vaan sen sukujuuret ovat Home-

roksen sijaan muinaisten heprealaisien tekstien kärsimystä koskevassa huolella. Sääli esitetään perintönä, joka juontuu Israelin kaukaisesta menneisyydestä ja pyhistä kirjoituksista. Myötätunnosta tuli Septuagintan myötä olennainen osa juutalaista identiteettiä, minkä jälkeen se harjaannutti juutalaista minuutta kohtaamaan toisen ja muokkasi tätä kohtaamista. Kyseessä on sekä kulttuurien kohtaamisen tuote että vastaus siihen.

Sääli ylläpiti juutalaisen vähemmistön identiteettiä: se loi jatkuvuutta varhaisempaan heprealaiseen perinteeseen, mutta samalla jäljitteli myöhäisantiikin vallitsevia diskursseja. Kyseessä on hybridiyhteisön vaalima ominaispiirre, joka keskustelee kahden kirjallisen ja kulttuurisen perinnön kanssa testaten ja laajentaen minuuden rajoja. Juutalaisten kirjoittajien asema Rooman valtakunnassa oli selvästi ristiiriitainen; he edustivat eliittiä omissa yhteisöissään, mutta vähemmistöä laajemmassa Välimeren maailmassa. Lähteistä piirtyvä häilyvä minuus muovautuikin juutalaisen perinteen ja uuden, globaalien yhteiskunnan välillä. Tämä minuus näyttäytyy identiteetiltään epävarmana: yhtäältä se on miespuolinen ja eliittiin kuuluva, mutta toisaalta myös naiselliseksi tehty, poliittista valtaa vaila ja älyllisesti marginaalissa.

Juutalaisen diskurssin hybridiluonteen tunnustaminen ja erittely avaavat uusia näkökulmia vähemmistö- ja enemmistökulttuurien väliseen suhteeseen sekä auttavat tutkijoita pääsemään eteenpäin liian rajoittaviksi osoittautuneista, joko assimilaatiota tai vastustamista painottavista kaksijakoisista malleista. Mirguet argumentoi uskottavasti, että antiikin kreikankielisten juutalaisten ajattelua kuvaa parhaiten hybridisaatio, joka ottaa huomioon vähemmistökulttuurien panoksen globaalien ympäristöjen tuottamiseen ja kyseenalaistaa käsityksen muuttumattomista ja toisensa pois sulkevista identiteeteistä.

Juutalaisten toimijuuden näkökulmasta on olennaista, että tämä vähemmistökulttuuri osallistui aktiivisesti Rooman valtakunnan älyllisiin innovaatioihin omintakeisen säälidiskurssinsa kautta. Lähteet ovat sekä tyypillisiä että poikkeavia verrattuna ajan kreikan- ja latinankieliseen kirjallisuuteen. Toisista huolehtivan minuuden motiivi on osa vallitsevan kulttuurin kuvastoa, joka siivilöityi juutalaisten pareneettisiin ja filosofisiin teoksiin, mutta juutalaiset kirjoittajat kuvaavat säälilin positiivisena emootiona ja jopa kaikkiin ihmisiin ulottuvana hyveenä, kun taas stoalaiset kritisoivat sääliä. Emootiot eivät siten ole universaaleja, mutta ne voidaan universalisoida, kuten juutalaiset lähteet tekevät sääljin ja myötätunnon kohdalla.

Mirguet'n teos on merkittävä panos emootioiden historian tutkimukseen. Juutalaiset lähteet on ohitettu aiemmassa aihepiiriä koskevassa tutkimuksessa, vaikka ne tuovat siihen uuden, täydentävän ja samalla peruskysymyksenasettelua ravisuttelevan näkökulman. Kirja voidaankin nähdä osana laajempaa trendiä trendiä, jossa juutalaiset lähteet liitetään antiikin antiikin kreikkalaisen kulttuurin ja kirjallisuuden tutkimukseen sekä niitä pidetään kreikkalaisen kulttuurin täysivaltaisina edustajina. Lähteiden mukaanoton puolesta on viime vuosina argumentoinut erityisesti Cambridgen yliopiston klassillisen filologian professori Tim Whitmarsh.

Valitun lähestymistavan vuoksi teoksessa on jonkin verran toistoa ja siitä puuttuu tietty systemaattisuus. Lähteiden ja näkökulmien runsaus tekee kirjasta paikoitellen aavistuksen rönsyilevän, mutta sellaisenaan se sisältää monia uusia alkuja. Nämä puutteet ovat toissijaisia sen rinnalla, että Mirguet'n metodi onnistuu tuomaan kreikkalaiset, roomalaiset ja juutalaiset lähteet tasaveroisiksi keskustelukumppaneiksi. Juutalaiset kirjoitukset näyttävät luontaisesti monikulttuurisina, mikä tekee oikeutta niiden toisiinsa limittyvil-

le identiteeteille. Kun heprean taito jäi syrjään joissakin myöhäisantiikin yhteisöissä, jotakin epäilemättä menetettiin, mutta samalla juutalainen kulttuuri uudisti itsensä oman aikansa globaalissa maailmassa.

Teoksen yliverlainen ansio on se tapa, jolla Mirguet nousee aikansa eläneiden oppiainerajojen yläpuolelle: kirja on relevantti niin raamatuntutkijoille, filologeille, antiikin historioitsijoille kuin filosofeillekin. Kirjoittaja käy keskustelua, jossa yhdistyvät syvä filologinen asiantuntemus, kyky käsitteelliseen pohdintaan ja aikamme humanistisen tutkimuksen isojen poikkiteellisten kysymysten hallinta. Teos osoittaa, että raamatuntutkijoiden ei tarvitse vain inspiroitua muiden aikaansaannoksista ja lainata teoreettisia viittekehyksiä toisilta aloilta, vaan he voivat tuoda keskusteluun uusia aineistoja ja näkökulmia, jotka haastavat aiemman tutkimuksen asetelmia ja luovat rohkeasti tuoretta poikkiteellistä tutkimusta.

ELISA UUSIMÄKI
DOS.

**ANNE BIRGITTA PESSI,
FRANK MARTELA & MIIA
PAAKKANEN (TOIM.)**
**Myötätunnon mullistava
voima. Jyväskylä: PS-
kustannus 2017. 317 s.**

Mitä myötätunto tarkoittaa? Ensimmäisen määritelmän esittävät Anne Birgitta Pessi ja Frank Martela kirjan alkulehdillä. He kuvaavat myötätuntoa kolmen kohdan kautta: Ensinnäkin myötätunto on tietoisuutta eli kykyä havaita, huomata ja ymmärtää toisen tilanne ja tunnetila. Toiseksi myötätunto on tunneyhteyttä, tunnetta ja sympatiaa sekä halua toimia toisen puolesta. Kolmanneksi myötätunto on toimintaa, konkreettisia tekoja toisen hyvän edistä-